

Tekenen in de tijd 170

23-29 oktober 2022

17 oktober stierf de Zuid-Afrikaanse dominicaan en antiapartheidsactivist Albert Nolan. Voor Erik Borgman was hij een belangrijk theologisch en spiritueel leermeester. Hij presenteert enkele lijnen uit zijn denken, bij wijze van eerbetoon.

Afgelopen maandag overleed vroeg in de morgen de Zuid-Afrikaanse dominicaan Albert Nolan, 88 jaar oude. Zijn werk was van grote betekenis voor mij en met name zijn boek *God in Zuid-Afrika* uit 1988 was een *eyeopener*. In dit boek staat de vraag centraal hoe God zich manifesteert onder het dan in Zuid-Afrika vigerende systeem van Apartheid. Nolan was antiapartheidsactivist. In 1983 werd hij door zijn medebroeders tot algemeen overste van de dominicanenorde gekozen. Op zijn verzoek werd hem echter toegestaan deze verkiezing niet aan te nemen en in Zuid-Afrika de strijd tegen Apartheid te blijven dienen.

In *God in Zuid-Afrika* keert Nolan een gebruikelijke opvatting radicaal om. Het is gebruikelijk om de inhoud van het evangelie als constant te beschouwen en de vorm als zich aanpassend aan de tijd. Volgens Nolan echter is het de inhoud van het evangelie die van tijd tot tijd en van plaats tot plaats verschilt, terwijl de vorm hetzelfde blijft. Anders gezegd, volgens Nolan is de betekenis van het evangelie op de eerste plaats gegeven in de vorm ervan. Tot deze vorm behoort allereerst dat het evangelie goed nieuws is. 'Goed nieuws is veelbelovend nieuws', schrijft Nolan. 'Het maakt ons gelukkig omdat het ons hoop voor de toekomst geeft' en iets tegenspreekt dat ons angst aanjaagt. Vervolgens preciseert Nolan dat het evangelie goed nieuws is voor iedereen door allereerst goed nieuws voor de armen te zijn. 'Het beste wat de rijken kan overkomen, is het goede nieuws voor de armen te horen als een uitdaging', stelt hij. Ten derde maakt het volgens Nolan deel uit van de vorm van het evangelie dat het over onze concrete situatie gaat en over God zoals Hij hier en nu handelt.

In 2006 beschrijft Nolan de spiritualiteit die al in 1988 de dragende grond van zijn opstelling was in het boek *Jezus vandaag*. Ook na de afschaffing van Apartheid in 1994 bleek deze spiritualiteit wat hem betreft leidend. Nolans uitgangspunt is dat de profetische Geest die Jezus bezielde met Pinksteren over iedereen is uitgestort. Het gaat in het christendom om 'een mystiek-profetische spiritualiteit' en wie Jezus serieus wil nemen, die moet volgens Nolan bereid zijn zoals Hij een profeet en een mysticus te worden.

Dit leidt blijkens de ondertitel van *Jezus vandaag* tot wat Nolan noemt 'een spiritualiteit van radicale vrijheid'. Hij schrijft:

Volgens de conventionele wijsheid is zelfloos en egeloos gedrag onnatuurlijk en is het het eigenbelang dat de economie gaande houdt en dat mensen tot grote prestaties motiveert. Wat Jezus betreft is dit niet de echte wereld; het is de omgekeerde wereld die rechtop moet worden gezet.

Het profetische aspect van Jezus' optreden blijkt volgens Nolan in de revolutionaire manier waarop hij de gebruikelijke verhoudingen in de wereld op zijn kop zet. Het mystieke aspect wordt duidelijk in het feit dat dit volgens Jezus neerkomt op de wereld opnieuw op zijn voeten zetten.

De uiteindelijke samenvatting van Jezus' boodschap was volgens Nolan diens bereidheid het slachtoffer te worden van het kwaad en in de ogen van de wereld volkomen te mislukken. De in alle evangeliën, in nauwelijks verschillende formuleringen, in Jezus' eigen mond gelegde paradox dat wie het leven wil redden het verliest, en wie het leven verliest het redt (Matteüs 10,39; 16,25; Marcus 8,35; Lucas 9,24; 17,33; Johannes 12,25), duidt voor Nolan de kern aan van Jezus' spiritualiteit. Nolan formuleert scherp:

Jezus' bereidheid om voor anderen te sterven betekent dat Hij levend was en zijn executeurs dood waren. Als we niet bereid zijn om ons leven op te geven voor anderen, zijn we al dood. Als we bereid zijn te sterven voor anderen, dan zijn we waarachtig levend.

Precies in deze radicale bereidheid zichzelf weg te geven, belichaamt Jezus voor Nolan Gods aanwezigheid. Gods wil is in zijn visie het tegendeel van een plan dat zich met macht en kracht doorzet. Gods wil maakt actief ruimte voor het goede, ziet het en laat het doorbreken door er vertrouwen in te stellen.

Om zich te verdedigen tegen de aantijging dat Hij door gast te zijn van tollenaars en zondaars zich in het verkeerde gezelschap begeeft, zegt Jezus: 'Gezonde mensen hebben geen dokter nodig, zieke wel. Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars' (Matteüs 9,12; Marcus. 2,17; Lucas 5,31). Nolan trekt hieruit de conclusie dat kwaad voor Jezus geen tegenkracht is die verslagen moet worden, maar een ziekte die moet worden genezen. Daarom kan Hij zijn tegenstanders met compassie zien: de rijken, de machtigen, de onderdrukkers. Jezus, zegt Nolan, imiteert consequent het beeld van God zoals Hij dat zelf presenteert in de parabel van de verloren zoon (Lucas 15,11-24).

Geloof zoals Jezus het belichaamde, zo concludeert Nolan, is een specifieke vorm van bewustzijn, namelijk:

het bewustzijn van God of het goddelijke als liefdevol en zorgzaam jegens ons. En daarom omvat het geloof waar Jezus het over heeft *vertrouwen*. Jezus was in staat om de dingen te doen die Hij deed, omdat Hij al zijn vertrouwen op God stelde. En de levens van anderen werden omgevormd zodra zij in staat waren God te vertrouwen.

Dit is volgens Nolan het geheim van Jezus. Dit geheim duidt hij in navolging van zijn medebroeder en mijn leermeester Edward Schillebeeckx aan als Jezus' ervaring van God als *abba*, zijn zorgzame en betrokken Vader. Nolan besluit: 'Als wij het moeilijk vinden om Jezus serieus te nemen en te leven zoals Hij leefde, dan komt dat omdat wij God nog niet hebben ervaren als onze *abba*'.

De ervaring dat we van God ons leven ontvangen, overal en altijd door God gedragen worden en dat God middenin de gebrokenheid van ons leven de voltooiing van dit leven is, moeten wij volgens Nolan steeds opnieuw als goddelijke gave zoeken 'in stilte en in eenzaamheid'. Te midden van het kwaad de draagkracht van het goede ervaren, te midden van de pijn van het tekortschieten ons opgenomen weten in verlossende compassie, te midden van alle gebrokenheid één zijn met onszelf, met het universum, met de mensheid en met God: dit is de vorm die ons volgens Nolan steeds opnieuw vrij maakt om Gods wil en Gods werk te doen, het goede in de wereld stem en ruimte te geven en zo eraan bijdragen dat de

omgekeerde wereld waarin wij leven eindelijk op zijn voeten wordt gezet. Anders gezegd, we moeten steeds opnieuw leren vertrouwen. – Dat Albert Nolans vertrouwen niet beschaamd mag worden en hij in God licht mag staan.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus

Boeken waarnaar wordt verwezen:

Albert Nolan, *God in South Africa: The Challenge of the Gospel*, Capetown etc.:

David Philips etc. 1988 (Nederlandse vertaling: *God in Zuid-Afrika: De uitdaging van het evangelie*, Baarn: Ten Have 1990).

Albert Nolan, *Jesus Today: A Spirituality of Radical Freedom*, Maryknoll: Orbis 2017 (oorspronkelijk 2006; dit boek is niet in het Nederlands vertaald).